

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN SON BAHARI: JOHN F. KENNEDY’NİN BAŞKANLIĞI ve TÜRK BASINI (1960-1963)*

Bahar İZMİR*

ÖZ

Dış politikanın ve Türk-Amerikan ittifakının kamuoyunda algılanış biçiminde Türk basını önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. 1950’lerde pozitif yönde gelişen Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkilerde, 1960 yılı kritik bir öneme sahiptir. Şöyle ki, Türkiye’de siyasi iktidar bir darbe ile değişirken, ABD’de ise 35. başkanın belirleneceği bir sürece girilmişti. ABD’nin başkanlık seçimi sonucunda dış politikasında meydana gelecek muhtemel değişiklikler, Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği açısından da ciddi bir önem taşımaktaydı. Bu nedenle Türk basını, ABD’de 8 Kasım 1960 tarihinde yapılacak olan başkanlık seçimlerine ciddi bir önem atfetti. Yine, Türk basınında, Kennedy’nin Amerikan başkanlığı sürecinde (1961-1963), dış politikaya ve Türk-Amerikan ittifakına yönelik söylemleri öne çıkarıldı. Bu nedenle, ABD’deki başkanlık seçim sürecinin ve sonuçlarının Türk kamuoyundaki akislerini anlamak için dönemin basınında yayınlanan haber ve makaleleri analiz etmek yerinde olacaktır. Bu çalışmada, John F. Kennedy’nin başkanlığı dönemindeki Türk-Amerikan ilişkileri, Türk basını üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bununla birlikte, Kennedy’nin diğer Amerikan başkanlarından farklı olarak renkli kişiliğinin ve söylemlerinin Türk basını üzerindeki etkisi ve basının Kennedy’ye bu derece anlam atfetmesinin, Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrine herhangi bir etkisi olup olmadığı da makalede ele alınacak konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Dış Politika, Kamuoyu, John F. Kennedy, Türkiye, Türk Basını.

* Bu makale, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nde yazmış olduğum, “Türk-Amerikan İlişkileri Bağlamında Türk Kamuoyunda John F. Kennedy Algısı (1961-1963)” adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, E-posta: bizmir@ankara.edu.tr

**LAST SPRING IN TURKISH-AMERICAN RELATIONS:
JOHN F. KENNEDY'S PRESIDENCY AND TURKISH PRESS
(1960-1963)**

ABSTRACT

Turkish press is an important element for perceiving foreign politics and the Turkish-American alliance in public opinion. In accordance with Turkey-United States (US) relations in 1950s, which developed positively, 1960s has a critical role. That is, while the power in Turkey was changing with a coup, United States entered a process of electing 35th president of US. Possible changes in the foreign policy of US as a result of the presidential election were also of great importance in terms of the future of Turkish-American relations. For this reason, the Turkish press closely followed the presidential election process to be held on November 8, 1960 in the United States, attaching great importance to these elections. As a matter of fact, in the Turkish press, Kennedy was frequently mentioned during his presidency (1961-1963) especially with his rhetoric about foreign policy, and evaluations about the issue. For this reason, it would be appropriate to analyze the news and articles published in the periodicals to understand the process of the presidential election in the US and its consequences in the Turkish public opinion. In this study, Turkish-American relations in Kennedy's presidency will be tried to be evaluated through the Turkish Press. However, the fact that the colorful personality and discourse of Kennedy, unlike the other American presidents, has its influence on the Turkish press and that the press has attributed such significance to Kennedy whether or not Turkish-American relations have any effect is one of the issues to be examined.

Keywords: USA, Foreign Policy, Public Opinion, John F. Kennedy, Turkey, Turkish Press.

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrasında iki güçlü rakip haline gelen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), dünyayı kendi emperyal çıkarlarına göre dizayn etme çabasına girişti. SSCB'nin rejim ihracı ve güç kullanmak sureti ile kendi nüfuz alanını oluşturmaya çalıştığı bu konjonktür içerisinde Türkiye, iç ve dış koşullarını göz önünde bulundurarak ABD'nin liderliğini yaptığı Batı

Bloku'nda yer almayı tercih etti. Bundan sonra, Türk dış politikası, ABD ile dost ve müttefik olmak hedefine göre şekillendi.¹

1940'ların sonu ve 1950'li yıllar boyunca Türkiye, ABD ile yakın ilişkiler kurarak Batı Bloku'nda yer almayı "partiler üstü bir dış politika" olarak benimsedi. Şöyle ki iç politikada çok farklı çizgide olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP), Türkiye'nin dış politikadaki çıkarlarının ABD'nin yanında yer alarak korunabileceğine inanmaktaydı.² Türkiye'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı'ndan³ sonra Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olması, ABD ile politik, ekonomik ve askerî ilişkilerin bir temele oturmasını ve Türkiye'nin NATO üyeliği ile iki ülke arasında uzun yıllar devam edecek bir ittifakın altyapısının da güçlenmesini sağlayacaktı. DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle Türkiye-ABD ilişkileri daha da ivme kazandı.⁴

İki ülke arasında pozitif yönde gelişen ilişkilerde, 1960 yılı oldukça kritik bir öneme sahipti. Çünkü 1960 yılında hem ABD'de hem de Türkiye'de siyasî iktidar el değiştirdi. Dolayısıyla, her iki ülkede iktidarı elinde bulunduranların politik tercihleri, bundan sonraki süreçte Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini belirleyecekti. Nitekim Kennedy Dönemi, 1964 sonrasına kıyasla, ikili ilişkilerin nispeten olumlu seyrettiği bir dönem oldu. Bu çalışmada, Türkiye-ABD ilişkilerinin seyrinde önemli bir kesiti teşkil eden Kennedy Dönemi'ndeki Türk-Amerikan ilişkileri, Türk basını üzerinden okunmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte, dönemin basınının kamuoyunu bilgilendirmenin yanı sıra kamuoyu oluşturma işlevi ve Soğuk Savaş etkisi dikkate alınarak, araştırmaya kaynaklık eden haber ve makalelerin kritiği yapılmaya çalışılacaktır. Çalışmada basının, Kennedy'nin başkanlığı dönemine daha fazla önem atfetmesinde etkili olan unsurlar ve Kennedy'nin basındaki "olumlu" imajının Türk-Amerikan ilişkilerine olan etkisi de sorgulanacaktır.

¹ George S. Harris, **Troubled Alliance-Turkish American Problems in Historical Perspective, 1945-1971**, American Enterprise Institute For Public Policy Research, Washington, 1976, s.71.

² Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, s.102-103.

³ ABD başkanı Harry Truman tarafından 12 Mart 1947 tarihinde Sovyetler Birliği ve komünizmle mücadele etmek amacıyla hazırlanan plandır. Başkan Truman tarafından Kongre'de açıklanan bu doktrin, komünist baskı altında bulunan Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere mali ve askeri yardım yapılmasını öngörüyordu. Bu doktrin çerçevesinde yapılan yardımlara da (Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye ise 100 milyon) Marshall Planı denmektedir. Bkz: Mehmet Gönlübol, Cem Sar (ed), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 211-219.

⁴ Harris, a.g.e, s. 49.

1- Dönemin Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan soğuk savaş iklimi içerisinde Türkiye, Batı Bloku'nda yerini almış ve ABD ile daha sıkı ilişkiler kurmaya başlamıştı. Ekonomik kalkınma için Türkiye'nin dış yardıma ihtiyacı olduğuna inanan Türk yöneticiler, bu yardıma olumlu tesir edeceği düşüncesiyle Orta Doğu ve birçok sahada ABD'nin yanında yer aldı. Türkiye, bu gibi ekonomik ve politik kaygılarla ABD'nin yanında yer alırken, ABD açısından ise *dost* bir Türkiye oldukça önem taşımaktaydı.⁵ Bu bağlamda CHP döneminde başlayan ABD ile yakın ilişkiler kurma politikası, DP iktidarında da yoğun bir şekilde devam etti.⁶ Hatta DP iktidarı döneminde, *kayıtsız şartsız* ABD'yi destekleyen ve Amerikan çıkarlarını gözetilen bir tutum izlendi.⁷ Söz konusu politikanın farkında olan dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu (1957-1960) bu dış politika çizgisinin değişmesi gerektiğini şu şekilde vurgulamaktaydı: “...Bizim en büyük hatamız *kayıtsız şartsız Amerika'ya tabi olmamız. Böyle bir politika sonsuza kadar devam edemez. Türkiye sırtını Amerika'ya dayamakla hiçbir sonuca varamaz. Türkiye NATO ve Amerika'nın yanı sıra Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Sovyetler ile belli ölçüde ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda yeni bir politika izlemek zorundadır...*”⁸

27 Mayıs 1960 tarihinde DP iktidarına karşı 26-27 Mayıs 1960 gecesi yapılan bir darbeyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve hükümet feshedilerek her türlü siyasi faaliyet yasaklandı. Ordunun içinde Milli Birlik Komitesi (MBK)⁹ adıyla örgütlenen subaylar tarafından gerçekleştirilen bu darbe ile dış politikada doğrudan bir değişiklik hedeflenmemiştir.¹⁰ Nitekim darbeyi gerçekleştiren askeri kadro, yönetimi ele geçirdikten sonraki ilk açıklamasında dış politikada bir değişiklik olmayacağını taahhüt etmişti.¹¹

⁵ Bkz: “Amerika Türkiye'ye Büyük İlgi Duyuyor”, **Yenigün**, 2 Şubat 1961, s. 1; “Stevenson Praises Turkey As an Ally”, **New York Times**, 19 Nisan 1961.

⁶ Harris, **a.g.e.**, s. 31-35.

⁷ Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.129.

⁸ Kemal Bağlum, **Anpolitik 1945-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.228-229.

⁹ Bkz: **BCA**, 30.01/40.236.18 (Gürsel'in 27 Mayıs 1960 tarihinde Ankara Radyosundan saat 5.15'te okuduğu tebliğ.)

¹⁰ Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İletişim yayınları, İstanbul, 2012, C.1,s. 666; Faruk Çakır, “Amerikan Bakış Açısından Türkiye’de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri”, **AÜSBF Dergisi**, 2004, C. 59, S. 1, s. 74-75.

¹¹ C. L. Sulzberger, “Turkey Remains a Stanch Ally of the West”, **New York Times**, 4 Haziran 1960, s. 22; “Turkey Stands By Western Allies”, **Times**, 20 Kasım 1961, s. 9; **Hürriyet**, 27 Mayıs 1960, s. 1.

Bu doğrultuda 27 Mayıs Darbesi'nin yapıldığı ilk gün radyodan okunan bildiriye, dış politikada bir değişiklik olmayacağı ve NATO ve Merkezi Antlaşma Teşkilatı'na (CENTO) bağlı kalınacağı açıkça ifade edilmişti.¹²

27 Mayıs Darbesi'nden sonra Cemal Gürsel başkanlığında kurulan ve sivil olmayan hükümetlerden sonra, normal siyasete dönüş süreci 15 Ekim 1961 seçimleriyle başlamış; 25 Haziran 1962 tarihine kadar sürecek olan İsmet İnönü başbakanlığında kurulan CHP ve Adalet Partisi (AP) koalisyonu ile sonuçlanmıştı. İnönü başbakanlığında kurulan bu hükümeti, 25 Haziran 1962'de kurulan CHP, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve daha sonra 25 Aralık 1963'te kurulan CHP ile Bağımsızların kurduğu koalisyon hükümeti takip edecekti. Askeri yönetimin yanı sıra 1965'te AP'nin iktidarına kadar süren bu koalisyon hükümetleri döneminde, genellikle Türkiye'nin müttefikleriyle olan dostça münasebetlerinin aynı şekilde devam edeceğinin altı çizildi. Başka bir deyişle 27 Mayıs'tan sonra iktidara gelen kadrolar, kendilerinden önceki hükümetler gibi iç ve dış faktörlerin de etkisiyle dış politikanın aynı çizgide devam etmesini istemekteydi.¹³

27 Mayıs'ın dış politikaya ve Türk-Amerikan ilişkilerine bir diğer etkisi ise 1961 Anayasası¹⁴ ile parlamentoyu daha iyi denetlemeyi sağlayan

¹² Mehmet Gönübol, Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 323.

¹³ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bakınız: **BCA**, 30.10/54.329.1 (Cemal Gürsel Başkanlığındaki Milli Birlik Hükümetinin Programı- 11 Temmuz 1960); **BCA**, 30.01/54.329.5 (İsmet İnönü Başkanlığında Kurulan Üçüncü Koalisyon Hükümetinin Programı- 30 Aralık 1963); Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 215-299. Nitekim darbe yönetiminin planladığı gibi Türk dış politikasının aynı çizgide devam edeceğinden memnuniyet duyan ABD, darbeden bir gün sonra yeni yönetimi tanıdığını açıklamıştı. Bkz: "US Recognizes Turkish Regime", **The New York Times**, 31 Mayıs 1960, s. 3. Ayrıca 16 Haziran 1960 tarihinde Amerikan Başkanı Eisenhower tarafından gönderilen mesajda, Türk dış politikasında NATO ve CENTO'ya bağlı kalınacağı ve dış politikanın genel seyrinin değişmeyeceğinden duyulan memnuniyet dile getirildi. Bkz: **BCA**, 30.01/7.40.16 (16 Haziran 1960 tarihinde ABD Başkanı Eisenhower tarafından Cemal Gürsel'e gönderilen mesaj).

¹⁴ 1961 Anayasası MBK, Silahlı Kuvvetler, CHP ve bir grup sol eğilimli aydının kontrolünde hazırlanmıştır. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra kurucu meclis tarafından hazırlanan bu anayasa, 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulmuştu. Toplam 10.322.169 oydan, 6.348.191 kabul, 3.934.370 ret oyu ile kabul edilmişti. Bkz: Kemal H. Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 189-190; Ayrıca 1961 Anayasası'nın tüm maddeleri için bkz: **Resmî Gazete**, S. 10816, 27 Mayıs 1961, s. 4201- 4214.

siyasi kurumlar ve Türk siyaset hayatına kattığı yeni aktörler olacaktı.¹⁵ 1961 Anayasası'nın ortaya koyduğu eskiye nispetle daha hür olan düşünce iklimi içerisinde, Türkiye'nin Batı Bloku dışındaki devletlerle olan ilişkilerini de geliştirmesi gerektiği dillendirilmeye başlanacaktı.¹⁶ Aynı zamanda, NATO içerisinde daha bağımsız bir politika izlenmesinden tam tarafsızlığa kadar pek çok görüş, toplumda ve entelektüel çevrelerde ortaya atılmaya başlandı.¹⁷ Buna rağmen, Türk-Amerikan ittifakına dair oluşan şüpheler ancak belirli kesimlerle sınırlı kaldığından, 27 Mayıs Darbesi'nden Kıbrıs sorununa¹⁸ kadar izlenen dış politika, 1950-1960 döneminden pek farklı olmamıştı. Darbeden sonra iç politik sorunların daha fazla öne çıkması ve ABD karşıtı bir tutumun Türk ekonomisi için gerekli olan dış yardımı azaltabileceği endişesi, Amerikan yanlısı bir dış politika çizgisinin devam etmesinde önemli bir unsur olacaktı.¹⁹ Bu dış politika çizgisinin devam etmesinde, Kennedy'nin farklı kişiliğinin ve basının tutumunun da bir etkisi olup olmadığı metin içerisinde tartışılacaktır.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Tanıl Bora, Murat Gültekin (ed.), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, C. 8.

¹⁶ Ömer Kürkçüoğlu, "Dış Politika Nedir? Türkiye'nin Dünü ve Bugünü", **AÜSBF Dergisi**, 1980, C.35, S.1, s.324-326.

¹⁷ Mehmet Gönülöbol, Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1966, C.21, S.1, s.174.

¹⁸ 1964'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ve hükümeti, Türk azınlığın haklarını sınırlamak için Anayasayı değiştirme teşebbüsünde bulunmuştu. Türk toplumu bu süreçte ciddi bir baskı altındaydı ve bazı Türk köyleri kuşatılmıştı. Bunun üzerine İnönü hükümeti, bu duruma engel olmak ve Makarios'un geri adım atmasını sağlamak için hava kuvvetlerine Kıbrıs üzerinde uçuşlar yaptırarak Türkiye'nin müdahale edeceği yönünde bir izlenim verdi. Bu müdahale Amerikan başkanı Johnson'un sert ifadeler içeren uyarı niteliğindeki mektubu sonucu gerçekleşmemişti. Bu mektupta Johnson, Başbakan İnönü'ye ABD'nin bir müdahaleye karşı olduğunu, müdahale durumundan SSCB'nin bir saldırısında ABD ve NATO'nun Türkiye'nin yanında olmayacağını ve Amerikan yardımıyla alınan silahların Kıbrıs'ta kullanılmayacağını hatırlatmıştı. Bkz: Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 396.

¹⁹ Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1963**, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979, s.202; Ayrıca bkz: "Sanayileşmek İçin Dış Yardım Zaruri", **Milliyet**, 21 Mayıs 1961, s. 1; "Melen, Türkiye İktisaden Dış Yardımla Ayakta Kalabilir, Dedi", **Milliyet**, 1 Şubat 1963, s. 7; "NATO'dan Askeri Gücümüze Muvazi Yardım İstenecek", **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1961, s. 1; İsmet Giritli, "Kalkınma ve Dış Yardım", **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1961, s.2; **Yenigün**, 11 Şubat 1961, s. 3; "90 Milyon Dolarlık Yardım Lazım", **Vatan**, 18 Ocak 1961, s.1; "Borçlar ve Dış Yardımlar", **Vatan**, 31 Ocak 1961, s. 2; Cihad Balban, "Dış Politika ve Hükümetin Elindeki Dizgin", **Yeni Gün**, 30 Kasım 1962, s. 1. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: Ferenc A. Vali, **Bridge Across the Bosphorus: the Foreign Policy of Turkey**, Johns Hopkins University Press, 1971; Ayşegül Sever, "The Compliant Ally? Turkey and the Middle East 1954-1958", **Middle Eastern Studies**, C. 34, S.2, Nisan 1988, s. 73-90.

2- Kennedy Dönemi ABD Dış Politikası ve Türk Basını

35. ABD başkanı olan John Fitzgerald Kennedy, başkanlık seçimi sürecinde kampanyasını önemli oranda dış politikaya dair sorunlar ve bu sorunların çözümü üzerine inşa ederek, *Yeni Sınır*²⁰ olarak adlandırdığı bir dış politika vizyonu ortaya koydu. Bu hedef doğrultusunda, ABD'nin dünya çapında zarar gören imajına dikkat çekerek komünizm karşıtı söylemlere ağırlık verdi.²¹ 20 Ocak 1961 tarihinde, başkanlık görevini devralırken yaptığı konuşmada dünya barışı, özgürlük ve hürriyet gibi kavramların üzerinde duran Kennedy için dış politika, en fazla ağırlık verilmesi gereken alanlardan birini oluşturmaktaydı.²²

Yeni Sınır politikası çerçevesinde dış politikada bir idealizm ortaya koyan Kennedy yönetiminin dış politikada izleyeceği rota, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmekteydi. Bu nedenle basın, Kennedy'nin dış politikaya yönelik söylemlerine ve konuyla ilgili değerlendirmelere sık sık yer verdi. Nitekim *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen'in Kennedy'nin seçilmesi ile *siyasi ufukta bazı ümit ışıkları belirlediğine* dair ifadeleri, Türk basınının Kennedy ile ilgili beklentisini ortaya koymaktaydı.²³ Yine, Kennedy Dönemi basında, Türk-Amerikan ittifakı ve dünya barışı için çok önemli bir gelişme olarak yorumlandı. Buna ilişkin haberler basında sıklıkla yer buldu.²⁴

²⁰ *The New Frontier (Yeni Sınır)* olarak adlandırılan bu konuşmayı Kennedy Demokratların 11-15 Temmuz 1960 tarihinde yapılan kongresinde aday seçilince yaptı. Söz konusu konuşmada Kennedy, ülkesinin geleceği için elinden geleni yapacağını vaat etti. Bu konuşmada, dış politika üzerinde özellikle duran Kennedy, ABD'yi tehdit eden komünizm tehdidine vurgusu yaptı. *Yeni Sınır* politikası ile bilimde ve uzayda ülke olarak ilerlemeyi vaat ederken bu politikanın aynı zamanda savaş ile barış, fakirlik ile refah arasında bir tercih olduğunu öne sürdü. Başkanlık seçiminde iki parti arasındaki yarışın ziyade ülke olarak ilerleme ve gelişme adına atılacak önemli bir adım olarak nitelendiren Kennedy, seçilmesi durumunda bunların ülke olarak birlikte başarılacağını vaat etti. Bkz: **John F. Kennedy Presidential Library and Museum (JFKPLM)**, Democratic National Convention, TNC-191-E5-EX15 July 1960, TNC-191-E5-EX.

²¹ Timothy P. Maga, **John F. Kennedy and the New Frontier Diplomacy, 1961-1963**, Krieger Publishing Company, Florida, 1994, s. 19-26; C. L. Sulzberger, "Foreign Affairs: A New Frontier and an Old Dream", **New York Times**, 23 Ocak 1961, s. 22.

²² Hugh Brogan, **Profiles in Power-Kennedy**, Longman, United States, 1996, s. 86 Ayrıca bkz: "Kennedy Bugün Göreve Başlıyor", **Yenigün**, 20 Ocak 1961, s.1; Diplomat, "Eisenhower Devrinin Sonu", **Yenigün**, 20 Ocak 1961, s.3; "Amerika'nın Yeni Başkanı: Kennedy", **Yenigün**, 10 Kasım 1960, s.1; "Kennedy Beyazsarayda", **Vatan**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Başkanlık Vazifesini Devraldı", **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1961, s.1; "Kennedy Bugün Vazifeyi Devralıyor", **Cumhuriyet**, 20 Ocak 1961, s.1.

²³ Sami Kohen, "İki "K" Arasında", **Milliyet**, 26 Ocak 1961, s. 2.

²⁴ "Amerika'nın Dünya Politikası", **Vakit**, 20 Ocak 1962, s.3; "Başkan Kennedy Amerika'nın Yeni Dış Politikasını Açıkladı", **Son Havadis**, 26 Ocak 1961, s.5.

Türk basınında, Kennedy'nin söylemlerinden öne çıkarılan en önemli konulardan birini dünya barışı oluşturmaktaydı. Çünkü seçim propagandasında dünya barışına yönelik vaatlere ağırlık veren Kennedy, başkanlık görevini devraldığı konuşmasında barış için her türlü çabanın gösterilmesi gerektiğini sık sık dile getirmişti.²⁵ Buna istinaden, Türk basınında Kennedy döneminde dünyadaki gerginliklerin bir nebze de olsa azalacağı ve barışın tesis edileceği yönünde bir beklentinin ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin, *Kim* dergisindeki ABD'nin yeni dış politikasına dair yapılan değerlendirmede, Kennedy'nin dış politikada müspet görüşleri olduğuna ve atom bombası denemelerini durdurma konusunda girişimde bulunacağına yer verilmekteydi.²⁶ *Ulus* gazetesinden İffet Aslan'a göre ise Kennedy, "insanlığın barışa yönelik özlemini dile getirmekteydi." Aslan, Kennedy'nin söylemlerinin soğuk savaşı sona erdirmek ve dünyada barışı egemen kılmak istediğine vurgu yapmaktaydı.²⁷

Türk basınının yakından ilgilendiği konulardan bir diğeri de Kennedy Dönemi'nde ABD'nin dış ülkelere yapacağı ekonomik yardım meselesiydi. Örneğin Haluk Ülman, *Bir Devir Kapanıyor* başlıklı yazısında Eisenhower Dönemi'nde dış politikada çok ciddi yanlışlıklar yapıldığını belirttikten sonra dış yardımların artırılmasını savunan Kennedy'nin bu politikalarda bir değişiklik yapmadığı takdirde, ABD'nin yanı sıra tüm Batı dünyasının hayal kırıklığına uğrayacağını ileri sürüyordu.²⁸ Bu doğrultuda, Türk basınında da genellikle Kennedy'nin başkanlığı sürecinde Türkiye'ye yapılacak ekonomik yardımın artacağı yönünde bir beklentinin olduğu görülmektedir.

²⁵ Lester Markel, "Key Problem in Foreign Policy", *New York Times*, 19 Aralık 1961, s. 19; "Kennedy Sulhu Tercih Ediyor", *Milliyet*, 28 Haziran 1961, s.1; M. Piri, "Kennedy'nin Sulh Gayretleri", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1961, s. 3; Sami Kohen, "İki "K" Arasında", *Milliyet*, 26 Ocak 1961, s. 2; İbrahim Çamlı, "Amerika'da Kennedy Çağı", *Vatan*, 23 Ocak 1961, s. 2; "Amerika ile Rusya Arasında Ciddi Bir Engel Aşılmıştır", *Vatan*, 27 Ocak 1961, s. 1; Diplomat, "Hür Dünya İmtihanda", *Yeniün*, 9 Şubat 1961, s. 3.

²⁶ "Dış Olaylar", *Kim*, 14 Kasım 1960, C. 10, S. 124, s. 35-36.

²⁷ İffet Aslan, "Başkan Kennedy: Soğuk Harbe Son Verelim, Diyor", *Ulus*, 20 Haziran 1963, s.2; Türk basınında Kennedy'nin seçim vaatlerinden yola çıkarak, Türkiye'ye yönelik yardımın artacağı, Türk-Amerikan ilişkilerinin Kennedy döneminde daha da kuvvetleneceği ve dünyada da barışın hüküm süreceği yönünde bir beklenti oluşmuştu. Fakat bu beklentinin yanı sıra, Kennedy döneminde ABD'nin dış politikasının ana hatlarında çok fazla değişiklik olmayacağı, çünkü dış politikayı şekillendiren dış tehditlerin hala varlığını koruduğu yönünde görüşler de bulunuyordu. Bkz: "Eisenhower ile Kennedy Arasında Bir Mukayese", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 1961, s.2.

²⁸ Haluk A. Ülman, "Bir Devir Kapanıyor", *Kim*, 14 Kasım 1960, C. 10, S. 124, s. 38.

3- Türk-Amerikan Diplomatik İlişkileri

Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişiminde diplomatik münasebetler oldukça önemli bir role sahipti. Bu ilişkilerin kuvvetlenmesinde ise devlet başkanlarının karşılıklı temasları da etkili oldu. Türk kamuoyunda ciddi bir önem atfedilen bu görüşmeler ve karşılıklı mesajlarda sık sık Türk-Amerikan dostluğuna vurgu yapıldı. Örneğin, 26 Ağustos 1962’de ABD başkan yardımcısı Johnson, refaha erişme gayretlerinde ABD’nin Türkiye ile beraber olduğuna dikkat çekti.²⁹ Türkiye’ye gelen ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı, Başbakan İsmet İnönü ile görüşerek, Amerika’nın kendisine çok yakın bildiği müttefiki Türkiye’yi her alanda destekleyeceğini belirtti.³⁰ Yine, Başkan Kennedy Cumhuriyetin 40. yıldönümü dolayısıyla Cumhurbaşkanı Gürsel’e gönderdiği mesajında, Türk-Amerikan dostluğu ve karşılıklı işbirliğinden duyduğu memnuniyeti ve bu ittifakın aynı şekilde devam edeceğine yönelik inancını dile getirdi. Gürsel ise Kennedy’nin bu dostluk mesajına karşılık olarak Türk milleti adına teşekkürlerini ilettili.³¹

Türk basınında yer alan ve Kennedy’nin başkanlığı döneminde Türk-Amerikan diplomatik münasebetlerini etkileyen bir diğer unsur ise ABD ile SSCB arasındaki ilişkilerdi. Nitekim basında, SSCB ile ABD arasında yaşanan güç mücadelesinde SSCB’nin *sömürgeci ve emperyalist* olduğuna dair bir algının oluştuğu anlaşılmaktadır.³² Bu algının oluşmasında, Kennedy yönetiminin SSCB ile olan rekabeti sona erdirme ve barışı sağlama çabasına karşın SSCB’nin *rejim ihracı ve emperyal* politikalarla gerginliği tırmadığı yönünde bir anlayış etkili oldu.³³ Türk-Amerikan ilişkilerinin ulaştığı noktanın ve soğuk savaş psikolojisinin doğal bir sonucu

²⁹ “Johnson Dün Ankara’da Tezahüratla Karşılandı”, **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1962, s.1; “Johnson Assures Turks On US Aid”, **New York Times**, 28 Ağustos 1962, s. 10.

³⁰ “Talbot ‘Amerika Türkiye’yi Her Alanda Destekleyecektir’ Dedi”, **Cumhuriyet**, 20 Ekim 1963, s.1.

³¹ “Kennedy İktisadi Gelişme Çabamızı Övdü”, **Akşam**, 30 Ekim 1963; “Başkan Kennedy Gürsel’e Dostluk Mesajı Gönderdi”, **Milliyet**, 30 Ekim 1963, s. 1; “Amerika, Türkiye İle İşbirliğinden İftihar Duyuyor”, **Vatan**, 29 Ekim 1963, s. 1. ABD’nin Kennedy döneminde Türkiye’nin tutumundan memnun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kennedy yaptığı bir basın toplantısında Türkiye ve Yunanistan dışındaki NATO üyelerini sert bir şekilde eleştirmişti. Kennedy’nin bu tutumundan da anlaşıldığı üzere ABD müttefiki olarak Türkiye’den memnundur ki nitekim eleştirilerinde dahi Türkiye’nin kastedilmediği ifade ediliyordu. Bkz: “NATO Üyeleri Tenkit Edildi”, **Ulus**, 29 Haziran 1962, s.1; “Türkiye’nin Önemi Takdir Ediliyor”, **Yeni Gün**, 19 Aralık 1962, s. 1.

³² Türkiye’deki ABD algısı için detaylı olarak bkz: Giray Sadık, **American Image in Turkey-US Foreign Policy Dimensions**, Lexington Books, New York, 1979, s. 16-49; Guenther Sefuert, **Foreign Policy Perceptions in Turkey**, Yelken Basım, İstanbul, 2011.

³³ M. Piri, “Kennedy’nin Sulh Gayretleri”, **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1961, s. 3.

olarak, basında sık sık ABD'yi destekleyen bir tutum görülürken, komünizmin yol açtığı sıkıntılara ve komünist rejimin açmazlarına atıfta bulunulmaktaydı.³⁴ Böylelikle Türk basınındaki haber ve yorumlardan, ABD ile SSCB arasındaki sorunlarda Türkiye'nin tarafını açık bir şekilde ortaya koyduğu ve ABD lehine bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır.

Basında, Kennedy Dönemi'nde dış politikada yaşanan gelişmelere, beklentilere ve çıkarımlara sık sık yer verildiği görülmektedir. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesindeki bir habere göre 1961 yılının en önemli olayları arasında Kennedy'nin ABD başkanı seçilmesi bulunmaktaydı.³⁵ Yine *Cumhuriyet* gazetesinde, 1962 yılı üzerine yapılan bir değerlendirmede ise komünizmle yönetilen insanlığın *Demirperde*³⁶ arkasında hürriyetten uzak bir şekilde yaşadığı iddia ediliyordu.³⁷ Bu gibi örneklerden hareketle, Türk basının Kennedy Dönemi'nde şekillenecek Amerikan dış politikasına ve bu çerçevede gelişecek Türk-Amerikan münasebetlerine ciddi bir önem atfettiği açıktır.

4- Türk-Amerikan Diplomatik İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Küba Krizi

28 Ekim 1959'dan itibaren “güvenlik kaygısıyla” Türkiye'ye yerleştirilmeye başlanan Amerikan füzelerine karşılık, 1962'de SSCB'nin de Küba'ya gizlice nükleer başlıklı füzeler yerleştirmesi iki ülke arasında ciddi bir krize sebep oldu. Şöyle ki, 1962 yılının Temmuz ayında ABD tarafından U-2 uçağının rutin uçuşu sırasında, Sovyet gemilerinin Küba

³⁴ “Her 45 Saniyede Bir, Batıya Bir Kişi İltica Ediyor”, *Ulus*, 18 Ağustos 1962, s.5.

³⁵ “1961'in En Mühim 10 Olayı”, *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1961, s.3.

³⁶ Genellikle Winston Churchill ile özdeşirilen bu terim, ilk kez Nazi propaganda bakanı Joseph Goebbels tarafından Doğu Avrupa'nın SSCB tarafından Batı'dan ayrılmasını tasvir etmek için kullanılmıştır. Winston Churchill bu terimi Mart 1946'da Missouri, Fulton'daki ünlü konuşmasında şu şekilde kullanmıştır: Baltık'ta Stettin'den Adriyatik'te Trieste'ye kadar kıta boyunca bir demir perde inmiştir.” Bu konuşma ve Sovyet yayımlacılığı ilgili imalar içerdiği için özellikle ABD içerisinde güçlü bir etki yarattı. Bu konuşma Sovyet kuşatması korkusunu arttırmış ve savaş sonrası dönemde Doğu-Batı arasındaki işbirliğini daha zor hale getirmiştir. Bkz: Graham Evans, Jeffrey Newnham, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu, İstanbul, 2007, s. 146-147.

³⁷ John F. Kennedy'nin başkanlığı dönemi ve Türk-Amerikan ilişkilerinin Türk basınına yansımaları ile ilgili daha detaylı bilgi ve örnekler için bakınız: Bahar İzmir, *Türk-Amerikan İlişkileri Bağlamında Türk Kamuoyunda John F. Kennedy Algısı (1961-1963)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

yakınlarına konumlandığı tespit edildi. 14 Ekim'de ortaya çıkan fotoğraflarla SSCB'nin Küba'ya nükleer başlıklı füzeler yerleştirdiğinin anlaşılmasıyla, iki ülkeyi nükleer bir savaşın eşiğine getiren ve "Küba Krizi" olarak anılacak olan olay ortaya çıktı.³⁸ Bunun üzerine, 22 Ekim 1962 tarihinde, olayla ilgili Amerikan kamuoyunu bilgilendiren Kennedy, SSCB'nin bu hareketinin kabul edilemeyeceğini bildirip atılacak adımları sıraladı. Öncelikle, Küba'ya karantina uygulanacak ve Küba'daki Sovyet üsleri sürekli gözetim altında tutulacaktı.³⁹

Küba Krizi, Türkiye'de dönemin yöneticilerinin ABD ile ilişkileri nasıl algıladıklarının da bir göstergesi oldu.⁴⁰ Türk basını, bu krizde Türk-Amerikan ittifakı gereği her koşulda ABD'nin yanında yer almakla birlikte, aynı tavrı ABD'nin de Türkiye için göstereceği ön kabulü ile hareket etti. Küba Krizi'nin Kennedy ve Sovyet lideri Kruşçev'in 27-28 Ekim tarihlerindeki mektuplaşmaları⁴¹ sonucu çözülebileceği ve Türkiye'nin bir

³⁸ Carl C. Hudge, Cathal J. Nolan (ed.), **U.S Presidents Foreign Policy From 1789 To The Present**, ABC-Clio, California, 2007, s. 289 Küba krizinden önceki süreçte de 1959'dan itibaren Küba'da Fidel Castro'nun iktidara gelmesi ile Küba ve ABD arasında sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Fidel Castro'nun SSCB ile yakın ilişkiler kurması ve Küba'ya karşı düzenlenen Domuzlar Körfezi Çıkarmasında ABD'nin başarısız olması iki ülke ilişkilerini çıkmaza sokmuştu. Bu nedenle Castro yönetimindeki Küba, SSCB ile daha da yakınlaşmış ve bu da Küba Krizi'ne zemin hazırlamıştı. Bkz: M. K. Dziewanowski, **A History of Soviet Russia**, Prentice Hall, New Jersey, 1979, s. 338.

³⁹ "Amerika Küba'yı Abluka Altına Aldı", **Milliyet**, 23 Ekim 1962, s.1; "Amerikan Kuvvetleri Dün Küba'yı Abluka Altına Aldı", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1962, s.1; "Küba'nın Ablukası Bütün Dünyada Gerginlik Yarattı", **Vatan**, 24 Ekim 1962, s. 1; Turhan Tükel, "İkinci En Uzun Gün", **Vatan**, 25 Ekim 1962, s. 1. Füzelerin Türkiye'ye 1957'den itibaren yerleştirilme süreci için ayrıntılı olarak bakınız: Barton J. Bernstein, "The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey", **Political Science Quarterly**, C. 95, S. 1, İlkbahar 1980, s. 98-99.

⁴⁰ Nasuh Uslu, **a.g.e**, s.170 Bkz: "Dostlarımızın Yanındayız", **Vatan**, 25 Ekim 1962, s. 1.

⁴¹ Rus lider Kruşçev tarafından 27 Kasım 1962 tarihinde Kennedy'ye gönderilen mektupta ABD'nin Küba'daki nükleer füzeler için endişesinin anlaşılır olduğunu, fakat Küba ABD'nin 90 mil uzağında bulunurken Türkiye'nin SSCB'nin sınır komşusu olduğunu ve SSCB'nin de Türkiye'deki füzeler yüzünden aynı endişeyi taşıdığını belirtiyordu. SSCB, Türkiye'deki Amerikan füzelerine karşılık Küba'daki füzeleri kaldırmaya istekli olduklarını ifade ediyordu. Bu mektupta gerekirse bir anlaşma yapılabileceğinin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün taahhüt altına alınabileceğinin de altı çiziliyordu. Bkz: **Foreign Relations of United States, 1961-1963**, 27 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 66. 27-28. Kasım'da Kennedy ile Kruşçev arasındaki bu yazışmalar sonucunda iki ülke anlaşmaya varmış ve öncelikle Küba'daki ve zaman içerisinde Türkiye'deki füzeler kaldırılması konusunda uzlaşmaya varılmıştı. Bkz: **Foreign Relations of United States, 1961-1963**, 27-28 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 67-69.

pazarlık konusu yapılabileceği Türk kamuoyunda öngörülmedi.⁴² Türk basınındaki haber ve yorumlara göre, ABD ve SSCB arasında yaşanan kriz, barışçıl yollardan çözülmüş, bunda Kennedy'nin önemli bir katkısı olmuştu.⁴³ Başka bir deyişle, basın Türkiye'nin maruz kaldığı bu denli riskli bir olayda dahi, Kennedy'nin kriz sırasındaki tutumunu yücelten yazılara yer verdi.

Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir boyut kazandıran Küba Krizi, Türkiye'nin ABD'ye olan "güvenini" ve "sadakatini" göstermesi bakımından önem taşımaktaydı. Nitekim Küba'daki durum Amerikan Büyükelçiliği tarafından Türkiye'ye bildirildikten sonra dönemin Başbakanı İsmet İnönü, TBMM'de yaptığı konuşmada ABD'nin Sovyet tehdidi nedeniyle bir güvenlik endişesine maruz kaldığını, Türkiye'nin müttefiki ABD'nin yanında olduğunu ve sadık bir müttefik olarak ne gerekiyorsa yapılacağını vurguladı.⁴⁴ Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ise Jüpiter füzelerinin kaldırılması ile ilgili TBMM'de yaptığı konuşmada, füzelerin kaldırılmasının *teknik gelişmelerin bir neticesi* olduğunu, ABD'nin Türkiye'yi pazarlık konusu yapmayacağını ve füzelerin kaldırılmasının eylül ayından beri planlandığını ifade etti.⁴⁵

Türk basını, Küba Krizi'ni ABD'yi haklı gören ve takdir eden bir tutum ile değerlendirdi. Örneğin, *Ulus* gazetesi yazarı Ahmet Şükrü Esmer'e göre Kennedy, "kararlı ve cesaretle hareket ederek Amerika'nın ve Batı yarım kürenin emniyeti bakımından büyük bir tehlikeyi önlemişti."⁴⁶ *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen, Küba Krizi'nin Türkiye'ye etkilerini ele aldığı yazısında, Türkiye'nin Kennedy sayesinde *bir pazarlık meselesi yapılmaktan kıl payı kurtulduğunu* iddia etti.⁴⁷ Yine *Cumhuriyet*

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Dana Adams Schmidt, "Turks Hope NATO Missiles Will Stay", *New York Times*, 3 Kasım 1962, s. 8.

⁴³ "Rusya Küba'dan Füzeleri Çekiyor", *Ulus*, 29 Ekim 1962, s.1; Turhan Tükel, "Barışın Kapısı Aralandı", *Vatan*, 27 Ekim 1962, s. 2.

⁴⁴ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 135. Birleşim, D. 1, C. 8, T. 1, 24 Ekim 1962, s.246-247; SSCB'nin geri adım atan tavrına rağmen Türk basınında Türk ordusunun her ihtimale karşı olduğuna ve müttefiki ABD'nin yanında yer alacağına yönelik haberler yer alıyordu. Bkz: "Türk Ordusu Her İhtimale Karşı Hazır", *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1962, s.1; "Turkey 'Ready To Do Our Duty'", *Times*, 25 Ekim 1962, s. 8.

⁴⁵ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 52. Birleşim, D. 1, C. 13, T. 2, 17 Şubat 1963, s. 202; "Amerika, Türkiye'deki Orta Menzilli "Jüpiter" Füze Üslerini Sökecek", *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1962, s.1.

⁴⁶ Ahmet Şükrü Esmer, "Buhran Azıcık Tavsadı", *Ulus*, 29 Ekim 1962, s. 2.

⁴⁷ Sami Kohen, "Son Olayların Kahramanları ve Olayların Nedenleri", *Milliyet*, 30 Ekim 1962, s.3 Kennedy, bir yandan Amerikan füzelerini Türkiye'de konumlandırırken, bir yandan da Türk kamuoyuna da yansıyan demeçlerinde sık sık asıl amaçlarının sulh

gazetesinden Kayhan Sağlamer *Jüpiterlerin Gidişi, Polarislerin Gelişi* başlıklı yazısında, hem içeride hem de dışarıda tartışmalara yol açan Jüpiter füzelerinin askerî ve siyasî gerekçelerle söküldüğünü ve bir Amerikan-Sovyet pazarlığının söz konusu olmadığını iddia etti.⁴⁸ *Ulus* gazetesinden İffet Aslan'a göre ise Jüpiterlerin Polarislerle değiştirilmesi *teknik bir meseleydi ve ülkenin gelişmesi sonucu bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştı*.⁴⁹ Başka bir deyişle, Türk basınında ABD ile SSCB arasında yaşanan füze krizinde Türkiye üzerine herhangi bir pazarlık yapılması ihtimali yer bulmadı. Bilakis, bu süreçte Kennedy'ye duyulan güvene ve Türk-Amerikan ittifakının boyutlarına vurgu yapıldı.

Küba Krizi'nin sonucunda ABD ile SSCB arasında nükleer bir savaş ihtimali ortaya çıkmasıyla⁵⁰ 5 Ağustos 1963'te ABD ile SSCB arasında Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Anlaşması (Test Ban Treaty)⁵¹ imzalandı. Aynı zamanda Küba Krizi, Soğuk Savaş'tan yumuşamaya geçiş sürecinin en önemli kilometre taşı oldu.⁵² Bu kriz ile Türkiye, farkında olmasa da ciddi anlamda bir nükleer savaşın tarafı olmaktan kıl payı kurtuldu. Türk-Amerikan ittifakının bir gereği olarak uluslararası her platformda ABD'nin yanında olmayı bir görev olarak gören Türkiye, çok ağır bir bedel ödemek zorunda kalabilirdi. Nitekim söz konusu krizde karar

olduğunu vurguluyordu. Türk kamuoyunda da sık sık yer bulan konuşmalarında Kennedy, Tehlikenin gittikçe arttığı ve ümidin azaldığı bir devrede güvenliğimiz için yeni ve açık bir hareket hattı çizmek amacıyla milli savunmanın güçlendirilmesi gerektiğinin altını çiziyordu. Bu bağlamda Kennedy, Amerikan savunmasının güçlendirilmesi bakımından da Türkiye'deki füzelerin ve Polaris denizaltılarının taşıdığı önemi de ortaya koyuyordu. Bkz: "Kennedy, Amerika'nın Sulh Silahları Kuvvetlendirilmelidir Diye Konuştu", *Vakit*, 31 Mart 1961, s.3.

⁴⁸ Kayhan Sağlamer, "Jüpiterlerin Gidişi, Polarislerin Gelişi", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1963, s.3.

⁴⁹ İffet Aslan, "Jüpiter, Polaris ve Türkiye", *Ulus*, 20 Şubat 1963, s.2. Jüpiterlerin kaldırılmasının Türkiye'nin stratejik önemini azaltacağı yönündeki görüşler için bkz: Pierre M. Gallois, "United States Strategy and the Defence of Europe", *Orbis*, C. 7, S. 2, Yaz 1963, s. 226-249.

⁵⁰ Küba krizi sırasında bu ihtimali ortadan kaldırmak amacıyla Washington ile Moskova arasında mesajların hızlı bir şekilde yerine ulaşması ve bir nükleer savaşın önüne geçmek için "kırmızı telefon hattı" (hot line treaty) kurulmuştu. Bkz: *JFKPLM*, Henry R. Luce Oral History Interview, 11 Kasım 1965, JFKOH-HRL-01.

⁵¹ Bkz: Egon Schwelb, "The Nuclear Test Ban Treaty and International Law", *The American Journal of International Law*, C. 58, S. 3, Temmuz 1964, s. 642-670.

⁵² Akarslan, a.g.m, s. 23-24; "Küba Buhranında 3. Safha: Silahsızlanma Görüşmeleri Başlıyor", *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1962, s.1 Ayrıca bkz: *National Archives*, The Report of the Select Committee on Assassinations of U.S House of Representatives, Washington, DC: United States Government Printing Office, 1979, S. 1, s.29 Bkz: Mehmet Reşat, "Yumuşayan Dünya Politikası Üzerine", *Vatan*, 15 Ekim 1963, s. 2.

sürecinin içinde bulunan Kennedy'nin kardeşi ve aynı zamanda ABD Adalet Bakanı Robert F. Kennedy, anılarında Türkiye'nin başına gelebileceklerden duyduğu endişeyi şu şekilde itiraf etmekteydi:

“...taşıdığımız sorumluluk her zamankinden daha fazlaydı. Başkan Kennedy ABD, SSCB, Türkiye ve NATO ülkeleri adına karar veriyordu. NATO ülkeleri bizi destekliyordu, fakat bu ülkeler kendilerini bekleyen tehlikenin farkında mıydı? Berlin’de, Türkiye’de neler olacaktı? Küba’ya bir saldırı düzenlediğimiz takdirde SSCB de Türkiye’deki füzelere ateş açmaz mıydı? Böyle bir karar ortaya çıkması durumunda başta Türkiye olmak üzere NATO ülkeleri çok kısa süre içerisinde ölüm ve yaşam arasında kalabilirlerdi. Tüm bunlar olacaksa da Türkiye başta olmak üzere bu ülkelerin durumu öğrenmeye hakkı yok muydu?”⁵³

Küba Krizi, Türk-Amerikan ittifakında ABD’ye bu denli ayrıcalıklar tanımanın tehlikeli sonuçlar doğurabileceğine dair kuşkuları arttırsa da ilişkilerdeki gerginlik, Türk ulusal çıkarlarını doğrudan ilgilendiren ve kamuoyunun hassas olduğu Kıbrıs meselesine kadar açık bir şekilde ortaya çıkmayacaktı.⁵⁴ Nitekim Türk basınında Küba Krizi de dâhil olmak üzere Kıbrıs meselesine kadar, yoğun bir şekilde ve *her koşulda ABD’yi destekleyen* bir tutum gözlemlenmektedir. Küba Krizi’nden sonra Kıbrıs sorunu ile ortaya çıkan Johnson Mektubu,⁵⁵ Türk-Amerikan ilişkilerinde bir

⁵³ Robert F. Kennedy, **13 Days The Cuban Missile Crisis**, Pan Books, London, 1969, s. 97-98.

⁵⁴ Sander, **a.g.e.**, s.197. Örneğin, 1962 Ekim’inde Türkiye’nin de nükleer bir savaşın eşiğinden döndüğü Küba krizi yaşanmasına rağmen, Kennedy Kim dergisi tarafından “Yılın adamı” seçilmiş ve 1962 yılının kaderine tesir eden en önemli liderlerden biri olarak değerlendirilmişti. Habere göre Kennedy’nin “tecrübe ve soğukkanlılıkla” takip ettiği politikaları sayesinde, Batı Blok’u zafere ulaştırmaya daha da yaklaşmış ve komünizmin önüne set çekilmişti. Buna ilaveten, Kennedy’nin 1962 yılında olduğu gibi 1963 yılında da dünya ölçeğinde kendinden söz ettireceği ifade ediliyordu. Bkz: “Yılın Adamı J. F. Kennedy- Dünyanın Kaderine Tesir Eden Başkan”, **Kim**, 2 Ocak 1963, C. 16, S. 235, s. 11-13.

⁵⁵ 1959’de imzalanan Londra ve Zürih anlaşmaları, çıkarları söz konusu olduğu için Türkiye’ye müdahale hakkı tanıyordu. 1960’ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına rağmen Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1963’te anayasayı rafa kaldırarak Enosis hedefine uygun bir Rum devleti kurmaya kalkıştı. Bu durum karşısında Türkiye’nin Kıbrıs’a düzenlemesi düşünülen müdahale, ABD Başkanı Johnson’un çok sert ifadeler içeren mektubu ile engellenmeye çalışılacaktı. Kıbrıs bunalımı sırasında, ABD Başkanı Johnson, İnönü’ye gönderdiği mesajda, Türkiye’nin Kıbrıs’a düzenleyeceği askeri bir müdahalede NATO silahlarını kullanamayacağını ve olası bir müdahale sonucu Sovyetler müdahale ederse, Türkiye’nin korunması yükümlülüğünün tartışma konusu olacağını bildirdi. Johnson mektubu olarak bilinen bu mektup sonucu Türk-Amerikan ilişkileri ciddi bir yara aldı ve kamuoyunda Amerikan aleyhtarlığı artmaya başladı. Bkz: İsmail Soysal, “Türk-

dönüm noktası olacaktı.⁵⁶ Küba Krizi ve Johnson Mektubu ile Türk-Amerikan ilişkileri, basında da sorgulanmaya başlanacak ve Türkiye’de Amerikan aleyhtarlığı önemli oranda artacaktı. Bu krizler sonucunda ABD’nin, Türkiye’nin “dürüst” ve “sadık” bir müttefiki olduğu inancı ciddi bir şekilde yara alacaktı. ABD’nin ulusal çıkarları söz konusu olduğunda Türkiye’nin varlığının tehlikeye atılabileceğini gösteren bu krizin bir sonucu olarak, ileriki yıllarda Türkiye de dış politikada yeni bir yol izleyecek ve kendi ulusal çıkarlarına göre hareket edecekti.⁵⁷ Fakat ilişkilerdeki bu kırılmanın, Kennedy döneminde başladığı görülmekle birlikte, bu söz konusu dönem içerisinde hissedilmemesi dikkat çekicidir.

5- Türk-Amerikan Ekonomik İlişkileri

Türkiye’nin borcunu ancak ABD yardımı ile ödeyebileceği görüşünde olan Türk yöneticiler, fırsat buldukça Türk-Amerikan ittifakına vurgu yaparak ABD’nin Türkiye’ye yardım yapması gerektiğini hatırlatıyordu. Devlet Başkanı ve Başbakan Cemal Gürsel’in 1960 yılının Temmuz ayında İstanbul’da yaptığı basın toplantısındaki sözleri ekonomik durgunluğu ve ABD’den yardım beklentisini açıkça gösteriyordu.⁵⁸ Başbakan İnönü, 1962 yılının ocak ayında Amerikan Büyükelçisi Raymond A. Hare ile görüşerek Türkiye’ye yapılan ekonomik yardımın artırılmasını talep etti.⁵⁹ Yine, 1962 yılının Mayıs ayında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Türkiye’nin yardım talebini Amerikan yetkililere ilettili.⁶⁰ 26 Ağustos 1962 tarihinde ise ABD Başkan Yardımcısı Johnson’un Türkiye’yi ziyareti ile Türk yöneticiler yardım konusunu dile getirme fırsatı bulmuştu.⁶¹

Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri”, **Bellekten**, Ankara, 1977, C. 41, S. 162,s. 271.

⁵⁶ Mustafa Albayrak, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2000, C.16, S. 46, s. 249-275.

⁵⁷ Oran, **a.g.e**, s. 684-685.

⁵⁸ **Resmi Gazete**, Sayı 10559, 23 Temmuz 1960, s. 1804.

⁵⁹ “New U.S Aid to Turkey”, **New York Times**, 4 Ocak 1962. ABD’nin Türkiye büyükelçisi Raymond A. Hare vasıtasıyla Türkiye’ye yardım yapılacağı ve uzun vadeli kredi verileceği bildirildi. Amerikan büyükelçisinin İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Selim Sarper ile gerçekleştirdiği görüşmede yaptığı açıklamada hem askeri hem de ekonomik yardımların yıllara göre artırılacağı bildirildi. Amerikan yardımının artırılması Türk kamuoyunda, iyi olan Türk-Amerikan ilişkilerinin daha iyi hale getirilmesi şeklinde yorumlandı. Bkz: “Amerikan Yardımı Artacak”, **Milliyet**, 4 Ocak 1962, s. 1.

⁶⁰ “Turkey Seeking Massive U.S Aid”, **New York Times**, 13 Nisan 1962, s. 3.

⁶¹ “B. Amerika Başkan Yardımcısı Geliyor”, **Hürriyet**, 9 Ağustos 1962, s.1-7; “Johnson, Türk Dostluğu Çok Önemlidir, Dedi”, **Milliyet**, 25 Ağustos 1962, s.1; “Johnson Assures

Türk yöneticilerinin ABD'den yardım beklentisi basın tarafından da açıkça dillendirilmekteydi. Bu doğrultuda gazeteler sık sık Türk-Amerikan ilişkilerinin önemine ve Türkiye'nin ABD için oynadığı stratejik role vurgu yapıyordu. Bu bağlamda *Akşam* gazetesinde Kennedy'nin, stratejik öneminden dolayı Türkiye'ye yardımın gerekli olduğuna yönelik açıklamalarına yer verildi.⁶² Kennedy, dış politikada ekonomik yardım konusuna özellikle önem veriyordu.⁶³ Nitekim başkan seçildikten sonra dış yardım programı kapsamında az gelişmiş ülkelere uzun vadeli yardımlar yapılacağını açıklamış ve Kongreden dış yardımlar için 7 milyar 300 milyon dolar talep etmişti.⁶⁴ Türk basınındaki haberlere göre ABD ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, Kennedy Dönemi'nde imzalanan ekonomik yardım anlaşmalarıyla daha da kuvvetlendi.⁶⁵ Nitekim Kennedy başkan seçildikten sonra, Türkiye'nin de çabaları neticesinde yapılan yardım önemli oranda artarak, 1961'de 126 milyon, 1962'de 188 milyon ve 1963 yılında da 237 milyon dolara kadar çıktı.⁶⁶

Kennedy Dönemi'nde Türk-Amerikan ekonomik ilişkileri açısından yapılan yardımların yanı sıra ekonomik ittifaklar da oldukça önem taşımaktaydı. Bu ittifakların en önemlisi, sonradan Avrupa Birliği olarak adlandırılacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)⁶⁷ ile Türkiye arasında başlayan ilişkilerdi.⁶⁸ Nitekim Türk basını, AET ile Ortaklık

Turks On US Aid”, *New York Times*, 28 Ağustos 1962, s. 10; “US Assurance To Turkey”, *Times*, 27 Ağustos 1962, s. 6.

⁶² “Kennedy Türkiye'ye Yardım Şarttır Diyor”, *Akşam*, 16 Mart 1962, s.1-5; “Kennedy, Türkiye'ye Yardım Gereklidir Dedi”, *Cumhuriyet*, 16 Mart 1962, s.1; “Çanlar, Az Gelişmiş Ülkeler İçin Çalışıyor”, *Milliyet*, 20 Ocak 1963, s. 2; “Türkiye'ye Amerikan Yardımı Kesiliyor Haberinin Ashı Yok”, *Yeni Gün*, 1 Kasım 1962, s. 1.

⁶³ W. H. Lawrence, “Kennedy Pledges To Assist Others”, *New York Times*, 29 Nisan 1962, s. 1.

⁶⁴ “Kennedy Dış Yardım Programını Açıkladı”, *Yeni Gün*, 23 Mart 1961, s. 1; “Kennedy'nin Dış Yardım Siyaseti”, *Yeni Gün*, 23 Mart 1961, s. 3.

⁶⁵ “Türkiye'nin İstedığı Dış Yardım Konsorsiyum Üyelerince Aynen Kabul Edildi”, *Yeni Gün*, 22 Kasım 1962, s.1.

⁶⁶ Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.206; “Amerikan Yardımı Artıyor”, *Hürriyet*, 4 Ocak 1962, s.1; “Amerikan Yardımı Artıyor”, *Akşam*, 4 Ocak 1962, s.1; “5 Yılda 65 Milyar”, *Milliyet*, 16 Mart 1962, s. 5; “Totals of Foreign Aid”, *New York Times*, 22 Mart 1963.

⁶⁷ Günümüzde Avrupa Birliği olan bu topluluk, Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Fransa arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak kuruldu. Bkz: Mehmet Ali Bulut, *Avrupa Birliği Nedir- Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri*, Vip Ajans Yayınları, Ankara, 2005.

⁶⁸ “Turkey Signs Pact For Associate Role in Common Market”, *New York Times*, 13 Eylül 1963, s. 52; Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi*,

Anlaşması'nın imzalanmasına oldukça önem atfetmişti. Örneğin, *Milliyet* gazetesi AET ile ilişkilerin kurulmasını, *Türkiye'nin iktisadi hayatında bir dönüm noktası* olarak nitelendirmekteydi.⁶⁹ *Cumhuriyet* gazetesinden Turhan Feyzioğlu ise AET üyeliğini, Türkiye'nin *hür batı âlemi ile kader birliğinin bir kere daha teyit edilmesi* olarak değerlendirdi. Feyzioğlu'na göre NATO üyeliğinden sonra Türkiye, *yüzyılın en dikkate değer topluluk hareketi olan* AET'ye katılarak cesur bir ekonomik kalkınma hamlesine girişmiş ve dış politikada Batı'nın yanındaki konumunu sağlamlaştırmıştı.⁷⁰ Yine *Milliyet* gazetesinden Kamuran Gürün, Türkiye-AET ilişkilerinin kurulması ile ülkenin refah seviyesini yükseltmeyi hedefleyen planlı bir kalkınma devresine girildiğini ifade etmekteydi.⁷¹

Türk basınında, Türk-Amerikan ilişkilerine ve Türkiye'nin ABD'den ekonomik anlamdaki beklentisine dair eleştirel yorumlar da bulunmaktaydı. Örneğin, *Cumhuriyet* gazetesindeki *Ne Hale Düştük* adlı yazısında İlhan Selçuk, Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin konumunu *dilencilik* olarak nitelendiriyordu. Yazar, Çorum Belediyesinde yaşanan bir hadiseyi anlatarak Türk milletinin ABD'den yardım beklentisinin geldiği boyutları ortaya koyuyordu. Çorum'un Adalet Partili Belediye Başkanı, ABD Başkanı Johnson'a bir mektup yazarak oradaki Barış Gönüllülerinin de tavsiyesiyle belediyeye gerekli araçların sağlanması için ABD'den yardım almak istemişti.⁷² ABD'den yardım talebini içeren mektup, Türkiye'nin o dönemde ABD'yi nasıl algıladığına dair ipuçları taşımaktaydı.

6- Türk-Amerikan İlişkilerinde Kültürel Boyut: Barış Gönüllüleri Projesi

Kennedy'nin *Yeni Sınır* politikasının en önemli ayağını Barış Gönüllüleri Projesi oluşturmaktaydı.⁷³ Bu proje, ilk kez 14 Ekim 1960 tarihinde Kennedy başkan seçilmeden önce, Michigan Üniversitesindeki bir

Kurumları, Beta yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 502-503; Türkiye ve Avrupa Birliği tarihsel ilişkileri için bkz: Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut yayınevi, İstanbul, 1993.

⁶⁹ "İktisadi Hayatımızda Dönüm Noktası", **Milliyet**, 12 Eylül 1963, s. 1; "İnönü, Anlaşma Tabii ve Mantiki Dedi", **Milliyet**, 13 Eylül 1963, s. 7.

⁷⁰ Turhan Feyzioğlu, "Türkiye Avrupa'nın Ayrılmaz Parçasıdır", **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1963, s. 7.

⁷¹ Kamuran Gürün, "Ortak Pazarın Düşündürdükleri", **Milliyet**, 13 Eylül 1963, s. 2.

⁷² İlhan Selçuk, "Ne Hale Düştük", **Cumhuriyet**, 19 Mart 1965, s. 2.

⁷³ April R. Summitt, **John F. Kennedy and US-Middle East Relations**, The Edwin Mellen Press, New York, 2008, s. 31.

konusmasında ortaya atılmıştı. Kennedy bu projenin, yabancı memleketlerde mütevazı bir şekilde yaşayıp hayatlarının bir kısmını toplum hizmetine verme, Amerikan idealizmini yayma ve ABD'ye karşı iyi niyet hissi meydana getirme misyonu üzerine kurulduğunu ilan etmişti. Bu proje kapsamında, Amerikalı gençler Amerikan dostluğunu sağlamak ve ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla az gelişmiş ülkelere gönderilecekti.⁷⁴

Barış Gönüllüleri Projesi'ne Türk basınında geniş yer verilmiş ve bu proje Türk-Amerikan kültürel ilişkilerinin gelişimine bir katkı olarak değerlendirilmişti.⁷⁵ Bu bağlamda basında, *Sulh Kervanları* olarak adlandırılan projenin dünya barışına katkı sağlamak ve gelişmekte olan ülkelere yardımcı olmak adına geliştirildiği ifade edildi. Bu proje kapsamında gönüllü olarak seçilen gençler gidecekleri ülkenin dilini öğrenerek, gittikleri ülkenin hayat şartlarına göre yaşayacak, tecrübe ve bilgileriyle gittikleri ülkelerdeki insanlara yardımcı olacaktı.⁷⁶ Basında, Kennedy'nin bu projesi *Barış Kuvveti* şeklinde adlandırılırken, bu proje ile *dünyanın daha yaşanır hale getirileceği* öne sürülmekteydi.⁷⁷

Kıbrıs sorunuyla birlikte, 1964'ten itibaren Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığının artması ve Türk basınında barış gönüllülerine karşı bakış

⁷⁴ Lois E. Anderson, **John F. Kennedy**, Bison Books, Hong Kong, 1993, s.81-82. Barış Gönüllüleri projesinde ortaya çıkabilecek engeller ve proje kapsamında gidecek gençlerin özellikleri en önemli konulardı. Projede karşılaşılabilecek en önemli sorunlardan biri alanında uzman olan ve belli becerileri insanlara anlatabilecek donanımda insanlar bulmada yaşanacak zorluklardı. Barış gönüllülerinin en faydalı olabilecekleri alanlardan biri dil kolaylığından dolayı, İngilizce öğretimi geliyordu. Bunun yanı sıra tarlada çalışma, çiftçilik ve üretim, sağlık alanı ve okul yapımı ve inşaat gibi pek çok alan bulunuyordu. Barış gönüllüsü olmak için genç ve üniversite mezunu olmak gerekmiyordu. Lise mezunu da olsa herhangi bir alanda yeteneği olması yeterli sayılıyordu. Gittikleri ülkelerdeki hizmet süreleri, yaptıkları işe 2 ya da 3 yıl şeklinde çeşitlilik gösteriyordu. Barış gönüllüleri gittikleri ülkelerde maaş almayacaklar ve zor şartlar altında çalışacaklar ve gittikleri ülkeye göre değişen fedakârlıklarda bulunmak zorunda kalabilirlerdi. İnsanların içinde basit koşullar altında hayatlarını idame ettirecekler ve az miktarda bir harçlık alacaklardı. Bkz: John W. Gardner, Carl Sandburg (ed.), **President John F. Kennedy- To Turn the Tide**, Harper and Brothers, y.y, 1962, s. 150-152.

⁷⁵ "Peace Corps Wins Favor in Turkey", **New York Times**, 17 Temmuz 1963, s. 16; Ayrıca bkz: Murat Soysal, **Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)**, **Ankara Üniversitesi**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

⁷⁶ "J. Kennedy Sulh Kervanını Destekliyor", **Son Havadis**, 9 Mart 1961; "Başkan Kennedy'nin Kurduğu Sulh Kervanları Türkiye'ye Gidecek", **Vakit**, 21 Haziran 1961, s.1.

⁷⁷ "Kennedy Bir Barış Kuvveti Teşkil Etti", **Cumhuriyet**, 3 Mart 1961, s.3.

açısı da değişmeye başlamasıyla, barış gönüllüleri ve ABD ciddi şekilde eleştirilmeye başlandı.⁷⁸ Nitekim barış gönüllüleri ABD'ye döndükten sonra Türkiye ile ilgili izlenimlerini anlatmışlar ve açıklamalarında Türkiye'de Amerikan karşıtı tutumun gittikçe arttığını dile getirmişlerdi.⁷⁹ Yine, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Kayhan Sağlamer, 1962'den itibaren gelmeye başlayan barış gönüllülerini önceleri kimsenin yadırgamadığını, ilk gelenlerin *iyi Amerikalıyı temsil eder* bir görüntü çizdiğini, fakat daha sonradan bunların büyük çoğunluğunun hiçbir işe yaramadığının anlaşıldığını öne sürüyordu. Yazara göre Kennedy'nin ölümünden sonra bu gönüllüler değişmeye başlamıştı.⁸⁰ Barış Gönüllüleri Projesi'ni eleştirel bir tutumla ele alan değerlendirmelerde bile Kennedy'den sonraki yönetimlerin hedef alınması ilginçtir.

Türk basınında söz konusu projeye yönelik eleştirel bir tutum da mevcuttu. Sınırlı sayıda da olsa bazı yazılarda Barış Gönüllüleri Projesi'nin iddia edildiği gibi Amerikan idealizmini yaymak ve ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak için değil, Amerikan kapitalizmine hizmet etmesi için kurulduğu iddia edildi.⁸¹ *Cumhuriyet* gazetesindeki yazısında Haluk Ülman, Türk-Amerikan ilişkilerinde değişen dünya dengeleri içerisinde Türkiye'nin konumunun yeniden belirlenmesini ve bu çerçevede Türk-Amerikan ittifakında Türkiye'nin çıkarlarının öncelikli olması gerektiğini dile getirerek Barış Gönüllülerinin Türkiye'deki faaliyetlerini sorguluyordu.⁸²

Sonuç

Türk basını, Kennedy'nin başkanlığı dönemindeki politikalarını destekleyen bir tutum ile ele aldı. Türk-Amerikan ilişkilerine dair gelişmelerde Kennedy'ye yönelik bu olumlu algı belirleyici oldu. Türk basınının bu tutumu Türk-Amerikan ilişkilerinde Türkiye'nin konumunu ve

⁷⁸ Cavit Orhan Tütengil, "Barış Gönüllüleri Tartışması", *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1966, s. 2; "Türkiye'ye Artık Barış Gönüllüsü Gelmeyecek", *Milliyet*, 29 Nisan 1966, s. 3; "Türkiye 'Barış Gönüllü Sayısı Azaltılacak' ABD, 'Azaltılmayacak'", *Milliyet*, 18 Aralık 1966, s. 1.

⁷⁹ "Türkiye'den Dönen Barış Gönüllüleri İzlenimlerini Anlattı", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1966, s. 3; "Barış Gönüllüsü Karı-Koca: Türkler Bizi İstemiyor Dedi", *Milliyet*, 18 Ağustos 1966, s. 3. Bkz: "Türkiye'den Dönen Barış Gönüllüleri İzlenimlerini Anlattılar.", *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1966, s. 3.

⁸⁰ Ecvet Güresin, "Gönüllüler", *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1966, s. 1.

⁸¹ Osman K. Akol, "Barış Gönüllüleri", *Forum*, 1967, C. 20, S. 67, s. 9-11.

⁸² A. Haluk Ülman, "Türk-Amerikan İlişkileri Değişen Dünya", *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1966, s. 2.

müttefiklik ilişkisinin kamuoyundaki algılanış biçimini önemli derecede etkiledi. Bunun en önemli göstergesi ise Kennedy Dönemi'nde ilişkilerin boyutunu değiştirebilecek ve etkileri sonradan ortaya çıkacak hadiseler yaşanmasına rağmen, bunun basında hissedilmemesi oldu. Çünkü Türkiye'de basın, Soğuk Savaş psikolojisinin de etkisiyle, kamuoyunu bilgilendirme kaygısından ziyade kamuoyunu yönlendirmek şeklinde bir rol oynadığı ve Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinin sağlıklı bir şekilde devam ettiğine inandırma işlevini gördüğü ileri sürülebilir.

Basının, bu şekilde bir rol üstlenmesinde Kennedy'nin karizmasının, başarılarının ve medyatik olmasının yanı sıra dış politikaya yönelik barışçıl söylemlerinin de önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Nitekim Kennedy'nin, Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve yardımların arttırılmasına yönelik söylemleri Türk basınında karşılık buldu. Şöyle ki Türk basını *barışsever, gerçekçi ve dinamik* bir lider olarak gördüğü Kennedy'ye ciddi bir önem atfetti, hatta Kennedy'nin dış politikadaki tutumu, basında "dünya barışının sağlanması, milletlerarası gerginliğin sona ermesi ve tüm insanlığın refah ve huzura erişmesinin bir önkoşulu" olarak görülmeye başlandı. Sonuç olarak, basındaki Kennedy'ye yönelik bu olumlu algının oluşmasında, Kennedy'nin Türkiye'ye yönelik söylemlerinin de oldukça etkili bir unsur olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Türk basınında Kennedy'ye dair oluşturulan bu abartılı sayılabilecek imajın arka planında, onun karakterinin, lider kişiliğinin, medyatik olmasının ve Türk-Amerikan ittifakına olan katkılarının rolü olması muhtemeldir. Kennedy'ye yönelik bu olumlu algı, Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği açısından da bir kırılma teşkil ettiği söylenebilir. Çünkü Türk-Amerikan ilişkilerinde 1964 sonrası ortaya çıkan krizlerin, üstü örtülü bir şekilde de olsa zemininin bu dönemde atıldığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Zira bu süreçte Türkiye, Küba Krizi gibi ciddi bir tehditle karşı karşıya kalmasına rağmen, Türk-Amerikan ilişkilerindeki gerginlikler bu süreçte hissedilmedi. Belki de Kennedy gibi farklı ve renkli bir imaja sahip bir başkan olmasaydı, Türk-Amerikan ilişkilerindeki gerginlik 1960'lı yılların başından itibaren hissedilebilirdi.

KAYNAKÇA**Arşivler**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

John F. Kennedy Presidential Library and Museum (JFKPLM)

Resmi Yayınlar

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Resmi Gazete

Kitaplar

Ahmad, Feroz- Bedia Turgay, **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

Ahmad, Feroz, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Anderson, Lois E., **John F. Kennedy**, Bison Books, Hong Kong, 1993.

Bağlum, Kemal, **Anıpolitik 1945-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

Bora, Tanıl, Gültekingil, Murat (ed.), **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Sol**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, C. 8.

Bulut, Mehmet Ali, **Avrupa Birliği Nedir- Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri**, Vip Ajans Yayınları, Ankara, 2005.

Dedeoğlu, Beril, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Yayınevi, İstanbul, 1993.

Dziewanowski, M. K., **A History of Soviet Russia**, Prentice Hall, New Jersey, 1979.

Evans, Graham- Newnham, Jeffrey, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, çev. H. Ahsen Utku, Gökkuşbu, İstanbul, 2007.

Foreign Relations of United States, 1961-1963, 27 Kasım 1962, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, Document 66.

Gardner, John W.- Sandburg, Carl, (ed.), **President John F. Kennedy- To Turn the Tide**, Harper and Brothers, y.y, 1962.

Gönlübol, Mehmet Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

Harris, George S., **Troubled Alliance-Turkish American Problems in Historical Perspective, 1945-1971**, American Enterprise Institute For Public Policy Research, Washington, 1976.

Hudge, Carl C- Nolan Cathal J, (ed.), **U.S Presidents Foreign Policy From 1789 To The Present**, ABC-Clio, California, 2007.

- Hugh Brogan, **Profiles in Power-Kennedy**, Longman, United States, 1996.
- Karlık, Rıdvan, **Avrupa Birliği Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları**, Beta yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Karpat, Kemal H., **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kennedy, Robert F, **13 Days The Cuban Missile Crisis**, Pan Books, London, 1969.
- Maga, Timothy P, **John F. Kennedy and the New Frontier Diplomacy, 1961-1963**, Krieger Publishing Company, Florida, 1994.
- National Archives**, The Report of the Select Committee on Assassinations of U.S House of Representatives, Washington, DC: United States Government Printing Office, 1979, S. 1.
- Oran, Baskın, (ed.), **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İletişim yayınları, İstanbul, 2012, C.1.
- Sadık, Giray, **American Image in Turkey-US Foreign Policy Dimensions**, Lexington Books, New York, 1979.
- Sander, Oral, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1963**, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1979.
- Sefuert, Guenther, **Foreign Policy Perceptions in Turkey**, Yelken Basım, İstanbul, 2011.
- Summitt, April R, **John F. Kennedy and US-Middle East Relations**, The Edwin Mellen Press, New York, 2008.
- Tunaya, Tarık Z. **Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952.
- Uslu, Nasuh, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21. Yüzyıl yayınları, Ankara, 2000.
- Vali, Ferenc A, **Bridge Across the Bosphorus: the Foreign Policy of Turkey**, Johns Hopkins University Press, 1971.
- Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Makaleler**
- Sever, Ayşegül, “The Compliant Ally? Turkey and the Middle East 1954-1958”, **Middle Eastern Studies**, C. 34, S.2, Nisan 1988, s. 73-90.
- Bernstein, Barton J, “The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey”, **Political Science Quarterly**, C. 95, S. 1, İlkbahar 1980, s.85-99.
- Schwelb, Egon, “The Nuclear Test Ban Treaty and International Law”, **The American Journal of International Law**, C. 58, S. 3, Temmuz 1964, s. 642-670.

Çakır, Faruk, “Amerikan Bakış Açısından Türkiye’de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri”, **AÜSBF Dergisi**, 2004, C. 59, S. 1, s. 74-75.

Soysal, İsmail, “Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri”, **Belleten**, Ankara, 1977, C. 41, S. 162, S.257-276.

Gönlübol, Mehmet- Ülman, Haluk, “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1966, C.21, S.1.

Albayrak, Mustafa, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları 1950-1960”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2000, C.16, S. 46, s.249-275.

Kürkçüoğlu, Ömer, “Dış Politika Nedir? Türkiye’nin Dünü ve Bugünü”, **AÜSBF Dergisi**, 1980, C.35, S.1, s.324-335.

Gallois, Pierre M, “United States Strategy and the Defence of Europe”, **Orbis**, C. 7, S. 2, Yaz 1963, S.226-249.

Sürelî Yayınlar

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

AÜSBF Dergisi

Belleten

Cumhuriyet

Forum

Hürriyet

Kim

Middle Eastern Studies

Milliyet

Mülkiye

New York Times

Orbis

Political Science Quarterly

Son Havadis

The American Journal of International Law

Times

Toplumsal Tarih

Ulus

Vakit

Vatan

Yenigün

Tezler

İzmir, Bahar, **Türk-Amerikan İlişkileri Bağlamında Türk Kamuoyunda John F. Kennedy Algısı (1961-1963)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Soysal, Murat, **Barış Gönüllüleri ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1962-1972)**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

EKLER

EK 1. KİM DERGİSİNİN 21 OCAK 1961 TARİHLİ KENNEDY’NİN BAŞKAN SEÇİLMESİ İLE İLGİLİ HABERİ

EK 2. VATAN GAZETESİNİN 28 EKİM 1962 TARİHLİ KENNEDY'NİN KÜBA KRİZİNDE TÜRKİYE'Yİ PAZARLIK KONUSU YAPMADIĞINA DAİR HABERİ

A. KADR
HOŞ GELDİN HALIL İBRAHİM
Baskın, Ak, Yalın Haber
Fiyatı 25 Kuruş
Adres: Sarıcahamamı cad. 11. Sokak
VATAN - 600

VATAN

YIL 22. SAYI: 6602 28 Ekim 1962, Pazar Fiyatı 25 Kuruş

A. KADR
ASIL ADALET
(Genel Müdür)
Fiyatı 25 Kuruş
Adres: Sarıcahamamı Cad. 11. Sokak
VATAN - 600

Kruşçev: Küba ve Türkiye'deki üslerin 2-3 haftada tahliyesini teklif etti. Fakat...

Kennedy, Türkiye'deki füze üslerini kaldırmayı red etti

Kruşçev, "Türkiye'ye Birleşmiş Milletler önünde resmen teminat vermeye hazırız,"

MOSKOVA: (A.A.)
Moskova radyosu dün (GMT) ayarında saat 14
Kruşçev'in bir beyanatını yayınlamıştır.
Beyanata önce bir ligil olarak Kennedy'nin söze
"Amerikanın Kruşçev, Birleşmiş Milletler önünde teminat
"Birleşmiş Milletler önünde teminat vermeye hazırız"
"Hesabî olarak da askerî olarak Türkiye ve Türkiye
"Türkiye'nin kuvvetleri olan füze üsleri Türkiye ile
"Beyan etmiş olmaktadır."

Kruşçev'in teklifinin metni şu:

EK 3. VATAN GAZETESİNİN 5 KASIM 1962 TARİHLİ KÜBA KRİZİ'NDE KENNEDY'NİN TAVİZ VERMEDİĞİNE DAİR HABER

